

Valsts materiālās rezerves kā civilās aizsardzības elements ārvalstīs: Somijas, Izraēlas un Jaunzēlandes prakse

Īsumā

Apskatā aplūkotajās valstīs pēdējā gadu desmita laikā ir veiktas izmaiņas valsts materiālo rezervju (VMR) pārvaldībā, citstarp reaģējot uz pārmaiņām drošības vidē. Gan Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā, gan arī no Covid-19 pandēmijas gūtās mācības ir galvenie faktori, kas mudinājuši pārskatīt un pilnveidot normatīvos aktus un pieejas optimālu VMR pārvaldības risinājumu meklējumos attiecībā uz piegādes drošību un gatavības stiprināšanu.

Valsts materiālajās rezervēs uzglabājamo preču pārvaldības cikla dažādos posmos aktuāla ir tirgus mehānismu integrācija, sadarbība ar privāto un nevalstisko sektoru, ražotāju un pakalpojumu sniedzēju darbības nepārtrauktības nostiprināšana, kā arī stingrākas prasības nozares uzņēmumiem attiecībā uz noteiktu preču uzglabāšanas pienākumu, tādējādi aizstājot brīvprātības pieeju. Pēdējos gados tiek palielināts arī uzglabājamo rezervju apjoms.

Tiek paaugstinātas pārskatāmības prasības attiecībā uz noteiktiem VMR pārvaldības cikla posmiem. Visbiežāk tas izpaužas kā konkretizēti uzņēmumu pienākumi attiecībā uz informācijas sniegšanu un apmaiņu ar valsts institūcijām jautājumos par rezervju nodrošinājumu. Aizvien lielāka vērība tiek veltīta datu un augstas kvalitātes analīzes nozīmei. Tādējādi raksturīga ir uz pierādījumiem balstīta VMR pārvaldība, kas ļauj efektīvāk plānot, pēc nepieciešamības ieviest korekcijas dažādos procesos un veicināt VMR pārvaldības sistēmu noturību ilgtermiņā.

Apskatā aplūkotajās valstīs kā VMR noteiktam periodam (lielākoties līdz sešiem, atsevišķos gadījumos – līdz 10 mēnešiem) tiek uzturēti, piemēram, naftas un naftas produktu krājumi, ogles, dabasgāze, medicīniskais aprīkojums, zāles un aktīvās vielas, dažādi sakausējumi, ķīmiskās vielas un citas kritiski svarīgas izejvielas, graudi, resursi augu selekcijai un augu sugu saglabāšanai u. c.

Līdztekus valstīs notiekošajai diskusijai par rezervju uzturēšanu kā vienu no risinājumiem pēkšņu un īstermiņa krīžu pārvarēšanai, aizvien aktīvāk tiek īstenoti arī pasākumi ar ilgāka termiņa ietekmi. Piemēram, tiek meklēti veidi, kā nodrošināt vietējo ražošanas uzņēmumu darbības un kritiski svarīgo pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību un kā stiprināt piegādes ķēdes. Sevišķi būtiska kļūst efektīva un daudzdimensionāla nepārtrauktības pārvaldība, kam nepieciešami elastīgi un koordinēti starpnozarju risinājumi ar dažādu iesaistīto pušu – valsts, nevalstiskā un privātā sektora – dalību.

Visās trijās apskatā aplūkotajās valstīs, neraugoties uz specifiskajiem izaicinājumiem, ar ko katra no tām saskaras, materiālo rezervju pārvaldības problemātika tiek skatīta ciešā saistībā ar citiem civilās aizsardzības elementiem. Sevišķi spēcīgi akcentēta ikviena iedzīvotāja individuālā gatavība krīzes situācijām kā materiālajā, tā psiholoģiskajā dimensijā.

Dabas katastrofas, militāri apdraudējumi vai karš, ekonomiskās krīzes vai pēkšņi piegādes pārrāvumi, kā arī dažādas krīzes veselības jomā, tostarp pandēmijas, – tie ir izaicinājumi, kas no valstīm prasa spēju rast optimālus risinājumus. Globālais piegādes ķēžu spiediena [indekss](#) uzskatāmi parāda, kā dažādi globālā un vietējā mēroga satricinājumi ir ietekmējuši piegādes ķēžu darbību un radījuši traucējumus to funkcionēšanā. Viens no risinājumiem attiecībā uz šiem izaicinājumiem ir spēt valstī noteiktā apjomā uzturēt dažādu veidu materiālās rezerves – pārtikas produktus un izejvielas, energoresursus, medicīnisko aprīkojumu un medikamentus, būvniecības un civilās aizsardzības materiālus, higiēnas un sadzīves preces, sakaru un loģistikas aprīkojumu u. c. Šādas rezerves kalpo kā sava veida drošības spilvens, kas ļauj valstij nodrošināt sabiedrības funkcionēšanu kopumā un uzturēt dažādu nozaru un sektoru darbības pašpietiekamību un nepārtrauktību. Turklāt gatavības pasākumos veikto ieguldījumu [atdeve](#) ir augsta: Amerikas Savienoto Valstu Tirdzniecības palāta aplēsusi – katrs gatavības stiprināšanai iztērētais dolārs ļauj ietaupīt 13 dolārus seku likvidēšanas un atjaunošanas pasākumu īstenošanas posmā.

2022. gadā Valsts kontrole konstatēja, ka Latvijā valsts materiālo rezervju veidošanai būtu [jāvelta lielāka vērība](#). Pēdējā gadu desmita laikā un jo sevišķi pēdējos piecos gados, reaģējot uz dažādiem globāliem un lokāliem izaicinājumiem, rezervju sistēmai daudzviet pasaulē tiek piešķirta aizvien lielāka nozīme, tādēļ tiek īstenoti dažādi pasākumi tās pārvaldības pilnveidei. Citu valstu pieredzes apzināšana paver jaunas perspektīvas un bagātina diskusiju,

tomēr jāievēro piesardzība un jācenšas bez padziļinātas vietējo apstākļu analīzes nepārņemt pārvaldības elementus, kas citviet darbojas efektīvi, bet Latvijas kontekstā var izrādīties nepiemēroti.

Somija ir viena no tām pasaules valstīm, kuru pieeja VMR pārvaldībai daudzējādā ziņā tiek raksturota kā [paraugprakse](#). Īsi pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā Somijas atbildīgās iestādes situāciju, piemēram, attiecībā uz valsti pieejamām naftas rezervēm [raksturoja](#) kā “neierasti labu”. [Retrospektīvā skatījumā](#), aplūkojot nozīmīgākos pavērsiena punktus Somijas piegādes drošības sistēmas izveidē, secināms, ka tā ir **pārdomāti veidota gadu desmitiem**. Līdz pašreizējai formai tā nonākusi pastāvīgu un mērķtiecīgu attīstības procesu rezultātā, pateicoties rūpīgai veiksmīgo un mazāk veiksmīgo

risinājumu izvērtēšanai kontekstā ar dažādiem apstākļiem un iepriekš gūto mācību integrēšanai katrā nākamajā attīstības posmā. Dažāda veida **rezervju veidošanas nepieciešamība citstarp vairākkārt uzsvērtā 2025. gadā apstiprinātajā Sabiedrības drošības stratēģijā**. [Likumā par piegādes drošības nodrošināšanu](#) noteikts, ka valsts ārkārtas rezerves tiek veidotas, lai nodrošinātu sabiedrības pamatvajadzību apmierināšanu, uzņēmējdarbības nepārtrauktību, valsts aizsardzības atbalsta ražotņu darbību un lai izpildītu Somijas starptautiskās saistības piegādes drošības jomā. Likumā regulēta arī VMR sistēmas pamatstruktūra – tas, kādas rezerves jāuztur, kuras nozares par to atbild, kā tiek sadalīta atbildība starp valsts un privāto sektoru u. c.

2024. gada 24. oktobrī Somijas valdība pieņēma [lēmumu par piegādes drošības mērķiem](#) (valdības lēmums), ar to aizstājot iepriekšējo šo jomu regulējošo [dokumentu](#). **VMR pārvaldības procesa centrā** saskaņā ar valdības lēmumu **atrodas Valsts Katastrofu nodrošinājuma aģentūra (VKNA)**. **Noteikts, ka par sabiedrībai būtisku funkciju nodrošināšanu, tostarp apgādes drošību un tās attīstību, savā nozarē ir atbildīga katra attiecīgā ministrija**. Tas citstarp nozīmē arī to, ka ministrijām pastāvīgi jāizvērtē ar apgādes drošību saistītie riski attiecīgajā nozarē, savukārt **par rezervju izlietojumu lemj valdība**.

Valdības lēmuma nepieciešamības pamatojumā šā lēmuma virzītāja Ekonomikas lietu un nodarbinātības ministrija atsaucas citstarp uz Somijas drošības vides pārmaiņām, kas tieši ietekmējot arī piegādes drošības stratēģiju un atbilstošos pasākumus. Uzsvērts, ka **pieaugošie un daudzveidīgie draudi rada nepieciešamību paaugstināt gan aizsardzības, gan gatavības līmeni, stiprinot valsts spēju nodrošināt kritiski svarīgo preču un pakalpojumu nepārtrauktību arī krīzes apstākļos**. Drošības vides pārmaiņas akcentētas arī VKNA [stratēģijā](#) 2024.–2027. gadam, sevišķi norādot uz Krievijas radītajiem draudiem.

Rezervju veidošana un uzturēšana ir vairāku VMR pārvaldībā iesaistīto pušu atbildības joma:

- ✓ Valsts ārkārtas rezervju uzturēšana – VKNA pārziņā (importētā degviela, graudi, medicīniskais aprīkojums, medikamenti, sakausējumi, ķīmiskās vielas un citas kritiski svarīgas izejvielas, kuru izcelsme ir ārvalstīs). Ārkārtas rezerves tiek [uzturētas](#) tām izejvielām un produktiem, kas ir būtiski, lai nodrošinātu iedzīvotāju iztiku, uzņēmējdarbības nepārtrauktību, ražošanu valsts aizsardzībai svarīgās jomās, kā arī Somijas saistību izpildi atbilstoši starptautiskajiem līgumiem par piegādes drošību.
- ✓ [Obligāto rezervju](#) veidošana – uzņēmumu un citu kritisko operatoru atbildība. Šo rezervju uzturēšanas mērķis ir nodrošināt Somijas piegādes drošību tādu nopietnu traucējumu gadījumā, kuri ietekmē importētās degvielas vai medikamentu piegādi. Obligātajās rezervēs tiek uzglabāta jēlnafta, naftas produkti, ogles, dabasgāze, kā arī zāles un aktīvās farmaceitiskās vielas.
- ✓ Drošības rezerves tiek veidotas, pamatojoties uz līgumiem starp konkrētiem uzņēmumiem un VKNA. Šo rezervju mērķis ir sargāt iedzīvotāju iztikas līdzekļus un nodrošināt uzņēmumu ražošanas nepārtrauktību gadījumos, kad traucēta svarīgu izejvielu un citu materiālu piegāde. Šajā kategorijā ietilpst kritiski svarīgi produkti un materiāli.

Turklāt valsts [ārkārtas rezerves](#) paredzētas vienīgi izmantošanai nopietnu traucējumu vai ārkārtas situāciju gadījumos, kad apdraudēta visa valsts. Tās kalpo tikai kā VMR sistēmas papildinājums, savukārt galvenais apgādes drošības elements ir uzņēmēju un valsts sektora materiālā sagatavotība. Saskaņā ar [Ārkārtas pilnvaru likumu](#) **valsts iestādēm savas darbības ietvaros ir jāveic gatavības stiprināšanas pasākumi, tostarp jānodrošina pietiekama materiālā sagatavotība**. Tāpat uzņēmumi ir [atbildīgi par savu sagatavotību](#) un nepārtrauktības pārvaldību, tostarp par nozaru tiesību aktos noteikto saistību izpildi. Sabiedrības drošības stratēģijā, piemēram, sevišķi uzsvērtā nepieciešamība

pēc centralizētās siltumapgādes sektora gatavības iespējamiem elektroenerģijas padeves pārtraukumiem un degvielas pieejamības traucējumiem. Siltumenerģijas ražotājiem jānodrošina pietiekamas degvielas rezerves, lai attiecīgo uzņēmumu darbība neapstātos arī krīzes apstākļos.

VKNA neuztur krājumus, taču, **sadarbojoties ar uzņēmumiem, tiek noteikts nepieciešamais uzglabājamo preču apjoms un nodrošināts tas, ka šie resursi nepārtraukti atrodas aprītē kā daļa no uzņēmumu ikdienas darbības.** Šāda pieeja ļauj uzturēt krājumus efektīvi un elastīgi, vienlaikus arī samazinot derīguma termiņa beigšanās risku. Savukārt privātā sektora dalībniekiem valsts [kompensē](#) ar rezervju pārvaldību saistītās [izmaksas](#). Tādējādi **piegādes drošība Somijā tiek balstīta publiskajā un privātajā partnerībā. Šāda pieeja arī raksturo elastīgu un funkcionālu valsts un tirgus dalībnieku sadarbības modeli.** Uzdevums veicināt efektīvu valsts pārvaldes un uzņēmumu sadarbību piegādes drošības jomā citstarp ir noteikts valdības lēmumā. Minēto uzdevumu īsteno Valsts katastrofu nodrošinājuma organizācija (VKNO). Tas ir plašs sadarbības partneru tīkls, ko koordinē VKNA. Organizācija aptver lielākās vērtību un piegādes ķēdes un tajās iesaistītos galvenos dalībniekus. Sadarbība ar privāto sektoru ir īpaši būtiska arī tādēļ, ka **piegādes drošībai kritiski svarīgo infrastruktūru, pakalpojumus un ražošanu pārvalda lielākoties tieši privātā sektora dalībnieki.** VKNO ietvaros tiek veicināta sabiedrības un uzņēmējdarbības [mērķu saskanošana](#) un integrēšana vienotā sistēmā. Nebūt ne mazsvarīgs praktisks ieguvums no šīs sadarbības ir arī [prognožu un situācijas analīzes informācija](#), kas sniedz attiecīgu priekšstatu par iespējamiem apgādes riskiem un ļauj savlaicīgi plānot atbilstošus pasākumus. Šīs sadarbības formāts ir piemērs tam, kā praksē funkcionē Somijā gadu desmitu garumā izkoptā visaptverošā pieeja valsts aizsardzības jautājumiem. Šajā formātā tiek salāgoti sabiedrības un uzņēmējdarbības vides mērķi, tādējādi veidojot priekšnoteikumus tam, lai privātais sektors apzinātos tam uzticētos pienākumus VMR pārvaldībā un kļūtu par lojālu ilgtermiņa sadarbības partneri. Tātad privātā sektora pienākums pret valsti, tostarp uzglabāšanas saistību izpilde, tiek skatīts plašāk – ne tikai juridiskajā vai finansiālajā dimensijā (proti, valstij ir tiesības noteikt konkrētiem privātā sektora dalībniekiem obligātos rezervju uzturēšanas pienākumus, kompensējot ar to saistītās izmaksas). Ilgtermiņā šāda pieeja var veicināt dažādu VMR pārvaldībā iesaistīto pušu savstarpējo uzticēšanos, tādējādi sekmējot noturību un kopēju atbildību par krīžu vadību un gatavību tām. Savukārt starptautiskajā dimensijā sadarbības piemērs ir reģionālas iniciatīvas degvielas rezervju kopīgai pārvaldībai.

Efektīvākus risinājumus VMR pārvaldībā valsts cer rast, intensificējot sadarbību dažādos līmeņos, tostarp ar citām valstīm. Šajā kontekstā **zīmīgs darbības virziens ir kopīgi ar pārējām Ziemeļvalstīm īstenota degvielas rezervju uzkrāšana.** Valdība [lēmusi](#), ka **īstenojama ciešāka sadarbība** ar Zviedriju, citām Ziemeļvalstīm un Baltijas jūras reģiona valstīm, kā arī ar Eiropas Savienību (ES), Ziemeļatlantijas līguma organizāciju (NATO) un to dalībvalstīm. **Šāda plašāka sadarbība radīšot priekšnoteikumus valsts apgādes drošības nodrošināšanai, kā arī militārās drošības aspektu korektai integrēšanai apgādes drošības sistēmā.** Arī nozaru pārstāvji tiek mudināti meklēt un īstenot Somijas interesēm izdevīgas sadarbības formas apgādes drošības jomā. Valdība saskaņā ar iespējām attīstīt sadarbību tādos virzienos kā kopīga krājumu veidošana, mehānismi starptautiskas palīdzības sniegšanai un saņemšanai, ražošanas jaudu rezervēšana, kopīgi iepirkumi, kā arī pētniecības un attīstības politika. Jāatzīmē, ka pēc Covid-19 pandēmijas arī ES ir pastiprinājusi savus centienus uzlabot materiālo sagatavotību, īstenojot [kopīgus projektus](#) gatavības pasākumu īstenošanai Eiropas līmenī.

Obligātajās rezervēs tiek uzglabāta jēlnafta, naftas produkti, ogles, dabasgāze. Valdības [lēbums par piegādes drošības mērķiem](#) paredz, ka **uzglabājamās degvielas daudzums nosakāms, ņemot vērā vajadzības krīzes laikā, siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanas jaudu, patēriņa prasības transporta un militārajā jomā, kā arī valsts aizsardzības un iekšējās drošības iestāžu patēriņa prasības.** Vajadzīgā apjoma novērtējuma sākumpunkts ir enerģijas nodrošināšana vismaz pieciem krīzes mēnešiem. Īpaši izcelta fosilo kurināmo nozīme gatavības nodrošināšanā, ņemot vērā iespēju tos viegli uzglabāt. Noteikts, ka **obligāto naftas rezervju uzglabāšana ārpus Somijas nedrīkst pārsniegt 30 % no kopējā apjoma.**

Sabiedrības drošības [stratēģijā](#) noteikts, ka **degvielas pieejamība tiek nodrošināta, citstarp uzturot daudzveidīgus piegādes un iepirkuma avotus, veicinot vietējās degvielas izmantošanu, uzturot stratēģiskās rezerves un plānojot gatavību ārkārtas situācijām.** Kritiskās enerģētikas infrastruktūras aizsardzības nolūkā valsts saglabā kontrolpaketi un uzraudzības funkcijas galvenajos stratēģiskajos uzņēmumos – elektroenerģijas pārvades sistēmas operatorā, dabasgāzes tīkla pārvaldītājā un uzņēmumā, kas nodrošina liela mēroga sašķidrinātās dabasgāzes termināļa darbību. Vienlaikus, reaģējot uz izaicinājumiem, kas saistīti ar sašķidrinātās dabasgāzes loģistiku, ar valdības lēmumu [noteikts](#), ka obligāti uzturamas dabasgāzes rezerves, lai nodrošinātu koģenerācijas staciju spēju efektīvi

darboties un saglabāt gatavību turpināt enerģijas ražošanu. Savukārt **atomelektrostaciju teritorijā uzglabājami pietiekami kodoldegvielas krājumi, lai garantētu elektroenerģijas ražošanu vairākus mēnešus vai pat ilgāk par gadu. Likumā par piegādes drošības nodrošināšanu vispārīgi noteikti uzturamo rezervju loģistikas principi**, piemēram, attiecībā uz jēlnaftu un naftas produktiem. Šīs rezerves izvietojamas tādējādi, lai tās būtu iespējams sākt izmantot paredzētajam mērķim un efektīvi nogādāt galalietotājiem un tirgum noteiktā laikposmā, vienlaikus nodrošinot apstākļus, kas mazinātu iespējamās piegādes riskus. VKNA ir atbildīga par to, lai šīs rezerves būtu pieejamas un fiziski sasniedzamas. Savukārt valdības lēmums prasa nodrošināt nepārtrauktu degvielas transportēšanu gan pa sauszemi, gan izmantojot jūras pārvadājumus.

Sabiedrības drošības stratēģijā akcentēta elektroenerģijas pārvades un sadales tīklu nozīmīgā loma energoapgādes drošībā un uzsverti riski saistībā ar to, ka enerģija tiek ražota un patērēta plašā teritorijā, tāpēc to nepieciešams pārvadīt lielos attālumos. Tādējādi tīklu infrastruktūra nereti ir fiziski neaizsargāta un pakļauta dabas stihiju ietekmei, piemēram, sniega radītai slodzei un vētru postījumiem, kas var apdraudēt sistēmas stabilitāti un piegādes nepārtrauktību. Stratēģijā uzsverts, ka jānodrošina spēja operatīvi atjaunot bojāto elektroenerģijas pārvades un transporta infrastruktūru, lai iespējami ātrāk atjaunotu pakalpojumu nepārtrauktību krīzes situācijās. Vietējās degvielas (piemēram, biomasas) izmantošanai nepieciešams atbilstošs novākšanas un transportēšanas aprīkojums, droša degvielas piegāde ražošanas iekārtām un pietiekami kvalificēts darbspēks. **Identificēta arī nepieciešamība nodrošināt būvmateriālu pieejamību, tostarp arī civilo krīžu apstākļos.** Šādas sagatavotības nepieciešamība stratēģijā saistīta citstarp ar spēju nākotnē reaģēt uz klimata pārmaiņu izraisītu plūdu postījumiem vai citu iemeslu dēļ radītiem infrastruktūras bojājumiem. **Ārkārtas būvniecībai nepieciešamo resursu un jaudu nodrošināšana organizējama, slēdzot dažādus līgumus** un nodomu protokolus ar būvniecības nozares pārstāvjiem dažādos valsts reģionos. Šajā kontekstā redzams, ka **laika gaitā uzsvārs ir pārvirzījies uz kritiski svarīgo resursu uzkrāšanu piegādes drošības nodrošināšanai. Ierasti Somijas piegādes drošības politika bija koncentrēta uz gatavošanos pēkšņām īstermiņa krīzēm.** Pielāgojoties mainīgajai ģeopolitiskajai situācijai un ekonomiskajai videi, aizvien lielāka uzmanība tiek pievērsta tādiem aspektiem kā kritiskās infrastruktūras nepārtrauktas darbības nodrošināšana, piegādes ķēžu noturības stiprināšana, kā arī starptautisko tirdzniecības attiecību stabilitātes veicināšana. Lai gan noturība pret straujiem satricinājumiem joprojām ir būtiska, pētnieki **norāda**, ka vienlīdz svarīgi ir nodrošināt ilgtermiņā būtiskās funkcijas.

Valdības lēmumā fiksētas vairākas iniciatīvas, piemēram, apsvērt degvielas kvalitātes prasību pazemināšanu un degvielas lietošanas atļauju nosacījumu atvieglošanu ārkārtas situācijās, kā arī jautājumu par atjaunojamo kurināmo uzturēšanu ārkārtas krājumos un ārkārtas piegādes iespēju paplašināšanu attiecībā uz bioenerģiju. Tāpat ir nepieciešams izvērtēt arī aviācijas degvielas uzkrāšanas apjomu un rezervju izvietojumu, ņemot vērā valsts vajadzības militārās aizsardzības jomā. Obligātās degvielas uzkrāšanas politika tiek veidota, ņemot vērā pāreju uz degvielām, kuru sastāvā ir atjaunojamie energoresursi. Arī Somijas Ārlietu institūta pētnieki **izteikuši aicinājumu** integrēt ilgtspējības principus VMR pārvaldībā.

Uzglabāšanas prasības attiecībā uz importēto kurināmo piegādes drošības stiprināšanas nolūkā ir noteiktas citstarp elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanas sektorā. Šāda pieeja izriet no Somijas Nacionālās klimata un enerģētikas stratēģijas ilgtermiņa mērķiem, proti, nepieciešamības veicināt pasākumus pašpietiekamības stiprināšanai, jo īpaši attiecībā uz elektroenerģiju.

Turklāt **ES saskaņā ar direktīvu 2009/119/EK prasa, lai dalībvalstis uztur obligātās jēlnaftas un/vai naftas produktu rezerves. Savukārt kā Starptautiskās Enerģētikas aģentūras dalībvalstij Somijai ir pienākums uzturēt naftas rezerves, kas atbilst vismaz 90 dienu neto importam.** Gadījumos, kad rodas naftas piegādes traucējumi, minētās aģentūras dalībvalstis var vienoties par kopīgiem tirgus stabilizēšanas un līdzsvarošanas pasākumiem.

Attiecībā uz kūdras resursiem noteikts, ka sezonas sākumā nepieciešams nodrošināt tādu rezervju apjomu, kas nodrošinātu sešu mēnešu patēriņu.

Ar valdības lēmumu **regulēts arī jautājums par pārtikas un pārtikas izejvielu rezervju sastāvu un apjomu.** Noteikts, ka valsts ārkārtas rezervēs **uzglabājama, piemēram, labība**, lai nodrošinātu vietējo apgādi gan normālos apstākļos, gan nopietnu katastrofu un ārkārtas situāciju gadījumos. Rezervju apjoms tiek plānots tādējādi, **lai tas apmierinātu vidēji vismaz sešu mēnešu patēriņu.** Turklāt nepieciešamība pielāgot labības ārkārtas rezervju apjomu tiek pastāvīgi pārskatīta un izvērtēta. Tāpat **ārkārtas rezervēs ietilpst sēklas, lopbarības olbaltumvielas un citi primāri ražošanas resursi. Turklāt jāparedz pietiekami resursi arī augu selekcijai un augu sugu saglabāšanai.**

Valdības lēmumā ir atzīta šo rezervju veidošanas specifika – liela mēroga pārtikas krājumu veidošana netiek uzskatīta par optimālu praksi, ņemot vērā lielo nepieciešamo apjomu, prasības attiecībā uz uzglabāšanas apstākļiem un ierobežoto derīguma termiņu. **Lielākā daļa no rezervēs uzkrātajiem resursiem tādējādi ir izejvielas.** Tādēļ uzsvērta nepieciešamība **pat nopietnu katastrofu gadījumos saglabāt pārtikas rūpniecības ražošanas jaudu un nodrošināt ražošanas nepārtrauktību, kā arī akcentēts valsts pienākums rast efektīvus loģistikas risinājumus pārtikas ražošanas un piegādes nodrošināšanai.** Arī Sabiedrības drošības stratēģijā, tāpat kā [Valdības informatīvajā ziņojumā par piegādes drošību](#) uzsvērts – **uzņēmumu darbības nepārtrauktības pārvaldības attīstība ir neatņemama piegādes drošības stiprināšanas procesa sastāvdaļa, jo sevišķi attiecībā uz ražošanu kritiskajās nozarēs.**

Šajā ziņā Somija ir paraugs – īsi pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā VKNA pārstāvji Somijas gatavību pārtikas ražošanas jomā novērtēja kā augstu, ņemot vērā to, ka valsts [spēj saražot](#) aptuveni 80 % no tai vajadzīgā pārtikas apjoma. Lai nodrošinātu iespēju turpināt pārtikas ražošanu arī krīzes apstākļos, rezervēs tiek uzturēti gan graudi, kas nepieciešamības gadījumā izmantojami pārtikas audzēšanai iekšzemē, gan izejvielas mēslošanas līdzekļu ražošanai. Paši VKNA pārstāvji **stratēģisko graudu rezervju sistēmu uzskata par vienu no valsts noturības pamatelementiem.** Šajās rezervēs ietilpst kvieši, mieži, auzas un rudzi – graudi, kas ir neaizstājami gan pārtikas nodrošinājumā, gan lauksaimniecības ciklā. Tie tiek **uzglabāti speciāli aprīkotās, drošās noliktavās visā valsts teritorijā, šo rezervju pārvaldībā lietojot tā dēvēto FIFO principu** (*first in, first out*; pirmais iekšā, pirmais ārā), proti, vispirms tiek izmantotas tās preces, kas krājumos ienāk visagrāk, tādējādi saglabājot augstu kvalitāti. Šī **sistēma ir veidota tā, lai ārkārtas situācijā spētu nodrošināt iedzīvotāju pārtikas apgādi vismaz deviņus mēnešus.**

Atbilstoši [Likumam par zāļu obligāto uzglabāšanu](#) Somijā **bāzētie farmācijas uzņēmumi, medicīnas preču izplatītāji, veselības aprūpes iestādes un importētāji ir atbildīgi par noteikta apjoma zāļu un citu kritiski svarīgu medicīnas preču un farmaceitisko izejvielu rezervju uzturēšanu,** tādējādi nodrošinot minimālo rezervju pieejamību noteiktā apjomā. Somijā obligāti uzglabājamās zāles ir uzskaitītas valdības [dekrētā](#) par zāļu obligāto uzglabāšanu. Rezervēs nepieciešams uzturēt ne vien farmaceitiskās vielas un gatavos farmaceitiskos preparātus, bet arī palīgvielas, piedevas un iepakojuma materiālus, kas ir būtiski ražošanas nodrošināšanai. Ar Somijas Zāļu aģentūras (*Fimea*) regulāri veiktajām pārbaudēm tiek [uzraudzīta](#) obligāti uzglabājamo rezervju apjoma atbilstība normatīvo aktu prasībām. **Normatīvajā regulējumā izvirzītas prasības arī attiecībā uz telpām, kur likumā noteiktās rezerves tiek uzglabātas.** Proti, noliktavām jāatrodas Somijas teritorijā un tādās telpās, kas pieder tai personai, kurai saskaņā ar likumu ir noteikts uzglabāšanas pienākums, vai arī tās ir saistītas ar šīs personas uzņēmējdarbības veikšanas vietu. Tāpat obligāti uzglabājamās preces var atrasties telpās, kas pieder izplatītājam, kurš noslēdzis izplatīšanas un uzglabāšanas līgumu ar to personu, kurai noteikts uzglabāšanas pienākums.

Lai izvairītos no zāļu trūkuma, **tirdzniecības atļauju turētājiem ir pienākums informēt kompetentās iestādes** par iespējamu valsts mēroga zāļu trūkumu gadījumos, kad tie nespēj nodrošināt piegādi. Obligāti uzglabājamo zāļu apjoms jāievēro arī slimnīcu aptiekām, lai nodrošinātu zāļu pieejamību slimnīcu pacientiem. **Uzglabājamo krājumu apjoms atšķiras gan atkarībā no preču grupas, gan uzglabātāja** (proti, dažādiem uzglabātājiem tas noteikts atšķirīgi). Šis **apjoms variē vidēji no 10 mēnešu patēriņa līdz triju mēnešu patēriņam.**

2025. gadā publicētajā analizē par Somijā izveidoto obligāto zāļu uzglabāšanas sistēmu tā raksturota kā efektīvs politikas instruments būtisku zāļu trūkuma perioda saīsināšanai. Saskaņā ar pētnieku vērtējumu efektivitātes atslēga ir gan pārdomāti īstenotā uzglabāšanas līmeņa kontrole, gan kapitāla izmaksu kompensācijas mehānisms. **Jāatzīmē, ka privātā sektora pārstāvjiem valsts VKNA personā kompensē izmaksas, kas saistītas ar obligātā uzglabāšanas pienākuma izpildi.** Kompensāciju par uzglabāšanu saņem farmācijas nozares ražotāji un farmaceitisko preparātu importētāji. Savukārt veselības aprūpes iestādes, kā arī Sociālo lietu un veselības ministrijas paspārnē strādājošais Valsts veselības un labklājības institūts, kam arī jāuztur noteikts rezervju apjoms, par obligātā uzglabāšanas pienākuma izpildi kompensāciju nesaņem. Pētījumā [secināts](#), ka privātais sektors patiešām lielā mērā nodrošina atbilstību obligātā uzglabāšanas pienākuma prasībām un tas tiek uzskatīts par īpašu panākumu, jo šīs prasības ne vienmēr ir savietojamas ar uzņēmumu komerciālajām interesēm. Tomēr pētnieki aicina citas valstis piesardzīgi izturēties pret mēģinājumiem iedzīvotājiem pozitīvu Somijas pieredzi obligātā uzglabāšanas pienākuma noteikšanā bez pienācīgas vietējā konteksta izvērtēšanas. Šādi mēģinājumi var nesniegt cerētos rezultātus.

Somijas materiālo rezervju sistēma ir apliecinājusi savu efektivitāti globālās krīzes apstākļos. Covid-19 pandēmijas laikā tieši ražotāju un importētāju uzturētās obligātās medikamentu rezerves nodrošināja nepārtrauktu

piekļuvi kritiski svarīgām zālēm. Taču pandēmija izgaismoja arī sistēmas nepilnības, jo sevišķi attiecībā uz medicīnisko ierīču un individuālo aizsardzības līdzekļu (piemēram, sejas masku un ventilatoru) nepietiekamajiem krājumiem. Turklāt šī pieredze kalpoja arī kā stimuls pārskatīt valstī īstenoto pieeju un tādējādi tika rosinātas diskusijas par šādu rezervju paplašināšanu nākotnē.

Īpaša uzmanība valstī tiek veltīta sabiedrības rīcības gatavībai. Somijas VMR pārvaldības kontekstā būtiska ir arī valstī praktizētā visaptverošas valsts aizsardzības un drošības koncepcija, kas raksturota kā Somijas sabiedrības noturības stūrakmens un Somijas gatavības sistēmas garants. Šajā kontekstā arī rezervju veidošana un uzturēšana var tikt uztverta kā sabiedrības kopīga atbildība – tā ietver valsts, pašvaldību, uzņēmumu un iedzīvotāju sadarbību. Citstarp indivīdi un pilsoniskā sabiedrība kā būtiska iesaistītā puse visaptverošās valsts aizsardzības nodrošināšanā izcelta Sabiedrības drošības stratēģijā. Valsts līmenī tiek īstenota iniciatīva “72 stundas”, kuras ietvaros ikviena māsaimniecība tiek aicināta nodrošināt pārtikas, dzeramā ūdens, medikamentu un citu pirmās nepieciešamības preču krājumus vismaz trim dienām. Šāda sagatavotība individuālā līmenī ne tikai ļauj mazināt tūlītēju spiedienu uz valsts stratēģiskajām rezervēm krīzes sākumposmā, bet vienlaikus arī stiprina kopējo noturību. Valsts pienākums ir veicināt sabiedrības informētību un gatavību krīzes situācijai, jo tās ir neatņemamas valsts drošības politikas un piegādes drošības mērķu komponentes. Arī pašvaldībām un citām institūcijām ir noteikta loma kritiskās infrastruktūras uzturēšanā un sabiedrības noturības stiprināšanā.

Izraēlai ir raksturīgi dažāda veida riski, kas izriet gan no ģeopolitiskās situācijas, gan klimata un valsts lokalizācijas Eiropas, Āzijas un Āfrikas krustcelēs. No visiem šiem faktoriem ir atkarīga gan dabas katastrofu, gan cilvēku izraisītu apdraudējumu rašanās un to biežums. Valsts regulāri saskaras ar zemestrīcēm, karstuma viļņiem, sausuma periodiem un meža ugunsgrēkiem, stipra lietus periodā – pēkšņiem plūdiem, kā arī ar militāriem konfliktiem, terorismu un kiberdraudiem. Turklāt nelielā valsts teritorija un augstais iedzīvotāju blīvums, jo sevišķi pilsētās, pastiprina šo risku iespējamo ietekmi.

Civilās aizsardzības sistēmā ir spēcīgi uzsvērtā civilmilitārā sadarbība. Par koordināciju attiecībā uz gatavību katastrofām valsts mērogā ir atbildīga Izraēlas Aizsardzības ministrijas padotībā esošā Valsts katastrofu pārvaldības iestāde (*National Emergency Management Authority – NEMA*). Tā **saskaņo un koordinē risku un scenāriju novērtēšanas procesu starp vairākām ministrijām, tostarp Veselības ministriju, Aizsardzības ministriju, Enerģētikas ministriju un citām ministrijām, kuras ir atbildīgas par katrai nozarei specifiskiem riskiem un arī par rezervju uzturēšanu** (Shapira, 2025). Neseno reformu rezultātā aizvien jaunas iepriekš *NEMA* pārziņā bijušās funkcijas pārņēmusi Izraēlas Aizsardzības spēku vienība *Pikud HaOref*, kas īsteno operatīvu rīcību civilās aizsardzības jomā. Tās uzdevums ir nodrošināt kritisko funkciju nepārtrauktību ārkārtas situāciju apstākļos, cieši sadarbojoties ar ministrijām, citām valsts institūcijām, tostarp *NEMA*, pašvaldībām, veselības aprūpes iestādēm, uzņēmumiem un sabiedrību plašākā izpratnē.

Izraēlas katastrofu pārvaldības sistēmu kopumā 2025. gadā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (*Organization for Economic Co-operation and Development – OECD*) **vērtējusi atzinīgi**, izceļot **augsta līmeņa starpinstitucionālo sadarbību un labo koordināciju**, kas esot *NEMA* nopelns. Savukārt aizsardzības sektora un akadēmiskās kopienas ciešā sadarbība nodrošinot risku analīzes precizitāti un novērtēšanas spējas. Pēc *OECD* vērtējuma, Izraēla efektīvi integrē identificētos riskus stratēģiskajos plānos, politikas plānošanas dokumentos un arī finansējuma sadalē. Attiecīgās ministrijas ir atbildīgas par ieteikumu ieviešanu, un gatavības pasākumiem tiek atvēlēti nozīmīgi finanšu resursi. Pastāvīgu procesu pilnveidi nodrošina regulāras mācības, *ex-post* izvērtēšanas prakse un regulāra politikas pārskatīšana, kas palīdz saglabāt stratēģisko pieeju aktualitāti un elastību mainīgo apdraudējumu apstākļos, – rezumē *OECD*.

Vienlaikus gan saņemti arī ne tik viennozīmīgi vērtējumi kā par sistēmas darbību kopumā, tā arī – jo sevišķi – par atsevišķiem sistēmas darbības elementiem. Piemēram, akadēmiskās kopienas pārstāvji decentralizēto civilās aizsardzības sistēmu **raksturo** kā labi koordinētu. Taču par neseno atbildības jomu pārskatīšanu, sākotnēji *NEMA* kompetencē bijušos uzdevumus nododot *Pikud HaOref* pārziņā, pausta arī kritika. Gan **nozāres profesionāli**, gan **akadēmiskās kopienas pārstāvji** ir izteikuši bažas, ka šīs pārmaiņas kopumā **negatīvi ietekmējušas** valsts spēju efektīvi

reaģēt uz krīzes situācijām. Covid-19 pandēmija minēta kā piemērs tam, ka valstī **trūcis gan institūciju ar skaidri noteiktām pilnvarām un optimālu gatavību uzņemties koordinējošo lomu krīzes pārvaldībā, gan arī efektīvai krīžu pārvaldībai nepieciešamās normatīvās bāzes**. Kā būtisks trūkums identificēts tas, ka valstij trūkst nepārprotamas doktrīnas un visaptveroša normatīvā ietvara, kas skaidri regulētu gatavošanos ārkārtas situācijām, šo situāciju pārvaldību, kā arī seku likvidēšanas un atjaunošanas pasākumus. Šie trūkumi citstarp var novest pie pārmērīgas atkarības no konkrētām personām, kuras attiecīgajā brīdī ieņem amatus noteiktās institūcijās. Jo sevišķi tas potenciāli varot radīt **atšķirīgu izpratni par konkrētās institūcijas lomu procesos, kā arī sadarbību ar citām institūcijām**. Ārkārtas situāciju pārvaldības sistēmai pašlaik trūkstot ilgtermiņa un vidēja termiņa plānu, skaidru mērķu un mehānismu, ar kuriem varētu novērtēt to, vai attiecīgie mērķi ir sasniegti. Tā vietā rīcība bieži vien varot tikt konstatēta reaģējoša rakstura rīcība ar īstermiņa sekām. Tiek kritizēts arī tas, ka netiek sistemātiski apkopota pieredze un no tās netiek smeltas mācības.

Analītiskos materiālos ir izvērtēta un nereti apšaubīta gan VMR pārvaldības sistēmas spēja reaģēt uz īstermiņa izaicinājumiem, gan arī tās efektivitāte ilgtermiņā. Šajā kontekstā arī paši NEMA pārstāvji izsaka bažas par sava mandāta ierobežotību. Proti, katras nozares ministrija atbild par savam resoram raksturīgajām valsts materiālajām rezervēm. *NEMA* uzrauga, vai rezerves tiek uzturētas tādā apjomā, kas atbilst šīs iestādes veiktajai scenāriju analīzei. Šī analīze tiek oficiāli pārskatīta reizi piecos gados, tomēr pašlaik to dara ievērojami biežāk, līdz ar to mainās arī noteiktais uzturamo rezervju apjoms. Taču daļa ministriju un to padotības iestāžu praksē šādu pieeju neievēro un nenodrošina rezerves vajadzīgajā apjomā. Arī finansējums rezervju uzturēšanai tiek nodrošināts no katras atsevišķās ministrijas budžeta un attiecīgi – ja ministrija neuzskata VMR uzturēšanu par prioritāti, arī finansējums šim mērķim netiek sniegts pietiekamā apjomā. Tā esot Izraēlai visai raksturīga situācija. Turklāt *NEMA* rīcībā nav mehānisma, kas ļautu panākt, lai tās noteiktie uzglabājamie rezervju apjomi tiktu ievēroti, kā arī nav paredzētas atbilstošas sankcijas par prasību neizpildi. Reizi vai divas reizes gadā valdībai tiek iesniegta *NEMA* sagatavota atskaite par situāciju VMR jomā. Saskaņā ar jaunāko vērtējumu **resori VMR jautājumiem joprojām nevelta pietiekamu uzmanību**. Arī centieni normatīvajā regulējumā paredzēt, ka atbildīgajām institūcijām ir pienākums noteiktu daļu sava budžeta novirzīt gatavības pasākumiem, nav guvuši panākumus (*Shapira, 2025*). Tādējādi **pa resoriem izklaidētā atbildība par VMR uzturēšanu rada nopietnus šķēršļus VMR pārvaldības sistēmas vienotai un mērķtiecīgai funkcionēšanai**.

Rezumējot – Izraēlā līdzās atzinīgiem vērtējumiem par civilās aizsardzības sistēmas organizāciju kopumā VMR pārvaldībā tomēr konstatēti sistēmiski trūkumi – nesakārtota normatīvā bāze, starpinstitutionālās sadarbības un efektīvas koordinācijas trūkums, problēmas ar regulējuma ieviešanu arī tajos gadījumos, kad tas ticis pilnveidots, fragmentēta un vāji pārskatāma VMR plānošana, kas galvenokārt ir nozaru pārziņā, pārāk birokratizētas procedūras (tostarp iepirkumi), kas kavē iespēju operatīvi ieviest plānotos risinājumus, kā arī dažādu rezervju nepietiekamais apjoms un nevienmērīgais izvietojums valsts teritorijā.

Uz sistēmiska rakstura nepilnībām, koordinācijas un starpinstitutionālās sadarbības trūkumu un tādējādi arī degvielas rezervju sistēmas ievainojamību norādījusi valsts augstākā revīzijas iestāde un ombuds. Īpaši satraucoša situācija novērota militāra konflikta laikā. Analizējot notikumus no 2021. gada līdz 2024. gadam, izgaismojusies **nespēja savietot enerģētikas sektora ārkārtas vajadzības ar atsevišķu nozaru politiku** – īstenojot attiecīgos pasākumus, netika veikti

pielāgojumi faktiskajai situācijai. Tādējādi bija apdraudēta valsts spēja uzturēt pietiekamas degvielas rezerves.

Analizējot publikācijas presē, redzams, ka joprojām notiek iekšējā diskusija par to, vai naftas pārstrāde valstī uzskatāma par priekšrocību vai drīzāk par ievainojamības avotu. No vienas puses, pastāv uzskats, ka norises, kas sekoja "HAMĀS" veiktajiem uzbrukumiem, demonstrēja Izraēlas naftas pārstrādes nozīmi un nodrošināja valstij daļēju neatkarību no degvielas importa. Taču, no otras puses, *Bazan* naftas pārstrādes rūpnīca tiek raksturota kā liels un potenciāli neaizsargāts objekts, tādēļ drošības apsvērumu labad tiek ieteikts apsvērt iespēju resursus izklaidēt un uzlabot glabāšanas infrastruktūru.

Publiski komunicēts arī tas, ka Izraēlas **degvielas rezervju sistēma** aptver gan virszemes, gan pazemes uzglabāšanas infrastruktūru visā valstī, ļaujot degvielu vajadzības gadījumā piegādāt visiem galvenajiem enerģijas patērētājiem, tostarp elektrostacijām, *Ben Gurion* lidostai, kā arī degvielas uzpildes stacijām. Ja kara vai citas ārkārtas situācijas gadījumā degvielas imports tiktu pilnībā pārtraukts, **elektroapgāde būtu iespējama, izmantojot esošās rezerves. Negevā, tuksnesī, publiski neizziņotā vietā, atrodas liela mēroga degvielas uzglabāšanas sistēma, kas paredzēta, lai nodrošinātu pietiekamu gāzes un enerģijas daudzumu pat vissarežģītāko scenāriju īstenošanās gadījumos**. Ziņots, ka šis ir visā Tuvo Austrumu reģionā vienīgais šāda tipa objekts, kas ļauj nodrošināt ļoti operatīvu gāzes piegādi.

Savukārt **rezervju apjoms esot pietiekams vairākiem gadziem**. Degvielas rezerves tiek uzturētas, izmantojot valsts uzņēmumu infrastruktūru. Kā atzīst NEMA pārstāvji, fakts, ka valsts saglabā nozīmīgu klātbūtni jautājumos, kas saistīti ar degvielas rezervēm, ļauj tai šajā ziņā justies droši. Toties citāda situācija vērojama, piemēram, pārtikas drošības jomā (Shapira, 2025).

Valsts ar dažādiem tirgus dalībniekiem slēdz vienošanos par noteikta apjoma pārtikas rezervju uzturēšanu, ievērojot FIFO principu. Tas nozīmē, ka preces atrodas pastāvīgā apritē un vairumā gadījumu valstij tās nepieder līdz brīdim, kad iestājas nepieciešamība rezerves izmantot atbilstoši paredzētajam mērķim. Šādā situācijā valsts attiecīgās preces ir tiesīga operatīvi iegādāties (Shapira, 2025).

2025. gada jūnijā atbildīgā Lauksaimniecības un pārtikas drošības ministrija paziņojusi, ka valsts pārtikas krājumi ir stabili. Tomēr **gan pētnieki, gan augstākā revīzijas iestāde un ombuds norāda uz veselu virkni izaicinājumu – rezervju apjoms esot nepietiekams, to pārvaldība nav optimāla, kā arī nav pilnībā nodrošināta ražošanas nepārtrauktība.** Revīzijas iestāde un ombuds attiecībā uz rezervju trūkumu norāda, ka ārkārtas situācijā tas potenciāli varētu apdraudēt sabiedrības un ekonomikas ikdienas funkcionēšanu. Turklāt šajā kontekstā var secināt, ka **regulējuma un politiku pilnveide ne vienmēr uzlabo attiecīgo situāciju praksē.** Pirms teju gada tika aktualizēti gatavības plāni ārkārtas situācijām, taču attiecībā uz rezervēm joprojām pastāv bažas. No 14 galvenajiem pārtikas produktiem, kuru krājumus uztur kā valsts materiālās rezerves, trīs produktu rezervju apjoms nesasniedz noteikto minimālo sliekšni. Ekonomikas ministrija plānoja rīkot jaunu konkursu, lai novērstu nepilnības, tomēr revīzijas iestāde un ombuds mudina uz tūlītēju rīcību. Tādējādi šī situācija atklāj **procedūru smagnējumu, kas liedz operatīvi risināt problēmas. Turklāt konstatētas arī pārskatāmības problēmas** – ministrijai trūkstot instrumentu, lai precīzi noteiktu, piemēram, cik liels graudu apjoms tiek uzturēts ārkārtas rezervēs un kādos apstākļos tas tiek uzturēts.

Atsevišķas izgaismotās epizodes liecina par nepilnībām arī rezervju kvalitātes kontroles jomā. Piemēram, graudu kvalitāte tiek vērtēta kā zema – graudi nereti tiek glabāti nepiemērotos apstākļos, un tas savukārt rada pamatu bažām par iespēju tos izmantot gadījumā, līdzko šāda nepieciešamība rastos.

Pārtikas krājumi Izraēlā ir gandrīz pilnībā atkarīgi no privātā sektora. Valsts tieši iesaistās tikai ierobežota skaita pamatproduktu nodrošināšanā, kompensējot lielveikalu kēdēm, importētājiem un ražotājiem izmaksas, kas saistītas ar noteikta krājumu apjoma uzturēšanu. Tas attiecas citstarp uz tādiem produktiem kā eļļa, tēja, pākšaugi, bērnu pārtika, cukurs un graudi gan pārtikai, gan lopbarībai. Tiek lēsts, ka šādā veidā nodrošinātu **rezervju varētu pietikt aptuveni trim mēnešiem.** Ražotāju un mazumtirdzniecības ķēžu pašu uzturēto pārtikas un izejvielu rezervju apjoms atšķiras pa nozarēm – dažu rezervju apjoms varētu būt pietiekams dažām dienām, bet citu rezervju apjoms – vairākām nedēļām. Konstatēts, ka īpaši sarežģīta ir situācija ar dzīvnieku izcelsmes pārtikas nodrošināšanu.

Revīzijas iestāde un ombuds aicina apzināties **riskus, kas saistīti ar nevienmērīgu rezervju izvietojumu valsts teritorijā.** No 10 Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajām rezervēm četras tiek glabātas vienā valsts reģionā, bet pārējās – lielākoties tikai divos. Šāda koncentrācija palielina risku, ka jebkādi transporta traucējumi varētu kavēt piegādi pārējiem reģioniem.

Būtiskas **problēmas konstatētas arī ražošanas nepārtrauktības nodrošināšanā.** Šim procesam trūkst mērķtiecīguma – šādu kritiku izteikusi augstākā revīzijas iestāde un ombuds. Lauksaimniecības un pārtikas drošības ministrija nav noteikusi, kuri pārtikas produkti būtu prioritāri ražojami valstī, kā arī nav definējusi pašpietiekamības mērķus, kuru trūkums padara valsti ievainojamu kara vai globālu traucējumu laikā. Tādējādi Izraēla negatīvā gaismā izceļoties uz tādu citu valstu (piemēram, Japānas vai Turcijas) fona, kuras šos jautājumus ir sakārtojušas. **Revīzijā uzmanība pievērsta arī sadrumstalotajam kompetences dalījumam.** Izraēlā trūkst visaptveroša juridiska vai administratīva regulējuma pārtikas piegādes pārvaldībai ārkārtas situācijās un atbildība par pārtikas nodrošinājumu ir sadalīta starp vairākām ministrijām – Lauksaimniecības ministriju, Ekonomikas ministriju, Veselības ministriju un NEMA. Taču starp resoriem vērojams koordinācijas trūkums.

Ražošanas procesus būtiski ietekmē arī darbaspēka trūkums. Tas saistīts ar vairākiem faktoriem: daļa darbinieku vai viņu laulātie ir pakļauti mobilizācijai; citi nevar ierasties darbā, kamēr ir slēgtas izglītības iestādes; vēl kādi ir evakuēti vai nespēj atstāt mājokli drošības apsvērumu dēļ. Turklāt no ārvalstīm piesaistītais darbaspēks saspīlētās situācijas dēļ kļūst aizvien grūtāk pieejams. Tomēr atbildīgā ministrija izplatījusi paziņojumu, ka darbinieku pieejamība tiek rūpīgi **monitorēta.**

Arī izejvielu un aprīkojuma trūkums rada šķēršļus vietējai pārtikas ražošanai. Piemēram, mājputnu audzētāji sastopas ar grūtībām nodrošināt nepieciešamo dzīvnieku barību un medikamentus. Šai problemātikai pievērsies gan

Izraēlas [Nacionālās drošības izpētes institūts](#), gan arī augstākā revīzijas iestāde un ombuds, aplūkojot attiecīgo situāciju savā ziņojumā. Lietpratēji brīdina, ka šāds trūkums varētu izraisīt piena, olu, gaļas un citu pārtikas produktu deficītu. Arī šīs situācijas skaidrojumu lietpratēji sniedz, raugoties caur ģeopolitisko norišu prizmu. Civilā ekonomika konkurē ar aizsardzības spēkiem un drošības iestādēm par atsevišķām izejvielām, un daļa resursu ir nacionalizēti. Pārtikas ražošanai nepieciešamie resursi dažkārt nenonāk vietējā rūpniecībā tai paredzētajā apjomā ostu darbības traucējumu dēļ. Kavējas arī atsevišķu rezerves daļu piegāde. Ir būtiski nodrošināt, lai pietiktu visu augu audzēšanai nepieciešamo resursu, tostarp mēslošanas līdzekļu, augu aizsardzības līdzekļu, kā arī mehānisko un elektronisko iekārtu detaļu un rezerves daļu.

Augstākā revīzijas iestāde un ombuds norāda, ka **arī pārtikas piegādātāju koncentrācija ārvalstu īpašumā ir potenciāls riska faktors**. Tas attiecas uz trim no sešiem lielākajiem Izraēlas pārtikas uzņēmumiem, kuri kopumā kontrolē aptuveni 20 % no valsts pārtikas tirgus. 2024. gada nogalē Izraēlā tika izstrādāta ārvalstu investīciju izvērtēšanas [metodoloģija](#), kurā ņemti vērā tādi aspekti kā drošības riski; ar starptautisko attiecību uzturēšanu saistītie riski; ārvalstu ietekmes radītie riski; ekonomiskie ieguvumi un tiesiskie aspekti.

2025. gada augstākās revīzijas iestādes un ombuda ziņojumā [secināts](#), ka **nepieciešams uzlabot slimnīcu gatavību masveida krīžu situācijām un papildināt stratēģiskās rezerves, lai nodrošinātu veselības aprūpes pakalpojumu nepārtrauktību**. Medikamentu un vakcīnu rezerves Izraēlā tiek uzturētas, Veselības ministrijai sadarbojoties ar privāto sektoru. Saskaņā ar Veselības ministrijas izdotu regulējumu tirdzniecības atļauju turētājiem ir pienākums nodrošināt pastāvīgu produkta pieejamību, kā arī savlaicīgi [sniegt](#) atbildīgajai ministrijai informāciju par paredzamo medikamentu un aprīkojuma trūkumu, gan skaidrojot izveidojušās situācijas cēloņus, gan arī prognozējot, cik ilgi attiecīgā problēma varētu būt aktuāla.

Pētnieki norāda, ka zāļu uzkrājumu veidošanas stratēģiju iespējams [pilnveidot](#), pievēršot lielāku uzmanību piegādes ķēžu traucējumu cēloņiem. Tas nozīmē savlaicīgi identificēt medikamentus ar augstu piegādes traucējumu risku un izstrādāt ārkārtas rīcības plānu, lai varētu šīs zāles savlaicīgi uzkrāt pietiekamā apjomā. **Kā viens no noturīgas zāļu piegādes priekšnoteikumiem tiek minēta farmācijas ražotāju motivēšana ražot kritiski svarīgas zāles**, pat ja tirgus pieprasījums pēc tām ir ierobežots. Šajā kontekstā lietpratēji aicina valsts institūcijas apsvērt dažādus atbalsta mehānismus – gan finansiālus stimulus, piemēram, tiešu finansējumu vai nodokļu atvieglojumus, gan arī ekskluzīvu ražošanas līgumu noslēgšanu u. c. Pētnieki uzsver, ka šādi instrumenti ir derīgi gan ilgtspējīgas ražošanas veicināšanai, gan arī tam, lai stiprinātu veselības aprūpes sistēmas kopējo noturību pret piegādes traucējumiem un ārējiem satricinājumiem.

Kā jau daudzviet pasaulē, arī Izraēlā bija vērojamas problēmas saistībā ar Covid-19 pandēmijas radītajiem bezprecedenta izaicinājumiem, tostarp individuālo aizsarglīdzekļu trūkumu (*Shapira, 2025*). Turklāt Covid-19 pandēmijas laikā gūtā pieredze [netika](#) efektīvi integrēta tālāko darbību plānošanā.

"Jaunzēlande ir viena no riskiem bagātākajām vietām uz Zemes", norādīts apspriešanai paredzētajā Valsts Katastrofu pārvaldības aģentūras (*National Emergency Management Agency – NEMA*) [dokumentā](#).

Ārkārtas situāciju pārvaldība un tās īstenošanai nepieciešamā dažādu pušu sadarbība tiek koordinēta Civilās aizsardzības pārvaldības (*Civil Defence Emergency Management – CDEM*) [sistēmas ietvaros](#). Šī sistēma ietver zināšanas, pasākumus un labāko praksi, kas nepieciešama sabiedrības un īpašuma drošības saglabāšanai. Tā darbojas, lai aizsargātu, novērstu, mazinātu un pārvarētu jebkādas

apdraudējumus, kaitējumu vai zaudējumus, kas var rasties ārkārtas situācijā. Sistēma sevī ietver plānošanu, organizēšanu un koordinēšanu, kā arī pasākumu ieviešanu, nodrošinot to, ka sabiedrība spēj sagatavoties ārkārtas situācijām, adekvāti reaģēt un pēc tam atgūties. Sistēma veidota kā vienota struktūra, kas balstīta uz četrām savstarpēji cieši saistītām darbības jomām, ko dēvē par [4R](#): samazināšana (*Reduction*), gatavība (*Readiness*), reaģēšana (*Response*) un atjaunošana (*Recovery*). Sistēmas īstenošanu praksē vada [CDEM direktors](#), ko dažādu ārkārtas situāciju pārvaldības

funkciju un pilnvaru īstenošanai valsts līmenī iecēlusi NEMA vadība. Savukārt vietējā līmenī ar ārkārtas situāciju pārvaldību nodarbojas tā dēvētās [CDEM grupas](#), kurās apvienojas pašvaldību un vietējo iestāžu vadītāji. CDEM sistēmas ietvaros citstarp tiek uzturēta pārtikas, degvielas un citu būtisko preču apgāde un nodrošināta to sadale attiecīgajā reģionā, kā arī uzraudzīta rezervju pietiekamība.

VMR pārvalībai Jaunzēlandē ir raksturīga visai decentralizēta pieeja, kas balstās uz nozaru līmeņa risinājumiem. Saskaņā ar Civilās aizsardzības ārkārtas situācijas pārvaldības [likumu](#) katra nozare ir atbildīga par tai raksturīgo stratēģisko rezervju uzturēšanu, apriti un atjaunošanu. **Nozares citstarp izstrādā specifiskus plānus, kuros izklāstīti gan stratēģiskie, gan operatīvie pasākumi, kas nepieciešami attiecīgās jomas apgādes sistēmas noturības nodrošināšanai piegādes traucējumu vai ārkārtas situāciju gadījumos.** Šie plāni parasti ietver riska novērtējumus, gatavības pasākumus, piegādes krīzes gadījumā nepieciešamo rīcību, kā arī pēckrīzes atjaunošanās mehānismus. Kā piemērus var minēt [Nacionālo degvielas plānu](#) un [Pandēmiju plānu](#).

Degvielas apgādes drošības jautājumiem šobrīd pievērsta pastiprināta uzmanība, turklāt politikas veidošanā šajā jomā aizvien lielāka nozīme tiek piešķirta uz pierādījumiem balstītai pieejai. 2025. gadā pēc Uzņēmējdarbības, inovāciju un nodarbinātības ministrijas pasūtījuma tika veikts šai tematikai veltīts [pētījums](#), lai citstarp iegūtos rezultātus pielietotu noturības politikas veidošanā un Nacionālā degvielas plāna izstrādē. Izstrādāts jauns [regulējums](#), kas noteic, ka, **sākot no 2025. janvāra, obligātais degvielas uzglabāšanas pienākums ir noteikts vairākām nozares dalībnieku grupām, piemēram, degvielas importētājiem un degvielas vairumtirdzniecībai paredzētās uzglabāšanas infrastruktūras īpašniekiem vai operatoriem.** Degvielas veidi, uz kuriem attiecas šis pienākums, ir šādi:

- ✓ **dīzeļdegviela** – jānodrošina rezerves vismaz **21 dienai**;
- ✓ **benzīns** – vismaz **28 dienām**;
- ✓ **aviācijas degviela** – vismaz **24 dienām**.

Minimālo degvielas krājumu līmeņa noteikšanas mērķis ir nodrošināt benzīna, dīzeļdegvielas un aviācijas degvielas pieejamību, lai mazinātu būtisku traucējumu ietekmi uz valsts degvielas piegādes sistēmu. Īpaša uzmanība tiek veltīta dīzeļdegvielas rezervju palielināšanai, jo tā ir kritiski svarīga neatliekamās palīdzības dienestu darbības un pārtikas piegādes ķēžu nepārtrauktības nodrošināšanai. Obligātais uzglabāšanas pienākums attiecas uz pieciem degvielas importētājiem, kuriem ir piekļuve vairumtirdzniecības uzglabāšanas infrastruktūrai. Pēdējos gados valdība ir apsvērusi iespēju noslēgt ilgtermiņa nomas līgumu par vismaz 70 miljonu litru dīzeļdegvielas uzglabāšanu, kas atbilst aptuveni septiņu dienu vidējam patēriņam. Tādējādi kopumā uz sauszemes tiktu nodrošināta dīzeļdegvielas pieejamība 28 dienām, saglabājot normālu patēriņa līmeni. Pēc atbildīgās, proti, Uzņēmējdarbības, inovāciju un nodarbinātības ministrijas ieskata, valsts veiktais degvielas rezervju uzglabāšanas un uzturēšanas iepirkums varētu mazināt tos riskus, kas rastos, ja nozarei būtu pienākums pašai uzturēt ievērojami lielākus krājumus. Tiek skaidrots, ka šāda pieeja novēršot gan tirgus konkurētspējas samazināšanās risku, gan nesamērīgu ietekmi uz mazākiem degvielas tirgus dalībniekiem. Minimālo degvielas krājumu līmeņi noteikti, gan apsverot nepieciešamību mazināt iespējamo piegādes traucējumu ietekmi, gan arī pasargāt patērētājus no nesamērīga cenu pieauguma. Atzīts, ka jauno prasību ieviešana neprasa papildu ieguldījumus esošajā degvielas uzglabāšanas infrastruktūrā, tomēr atsevišķiem uzņēmumiem varētu rasties nepieciešamība pielāgot krājumu pārvaldības pieeju, lai mazinātu to līmeņa svārstības un nodrošinātu atbilstību jaunajām prasībām.

Degvielas rezerves uztur vairākas organizācijas un iestādes, tostarp šādas:

- ✓ Jaunzēlandes **Aizsardzības spēki**, kuriem ir savi degvielas **krājumi, kas nodrošina pašpietiekamību vairākām nedēļām**;
- ✓ **labošanas iestādes** – daļai no tām ir iespēja uzglabāt degvielu pietiekamā apjomā **vairākām dienām vai pat nedēļām**;
- ✓ **ceļu būvuzņēmēji**, piemēram, Jaunzēlandes Transporta aģentūras tikla darbuzņēmēji – deviņos reģionos kopumā tiek uzturēti aptuveni **243 000 litri dīzeļdegvielas, kas paredzēta transportam, tehnikai un aprīkojumam**;
- ✓ atsevišķas **slimnīcas** – tām ir uzglabāta degviela **vienas līdz divu dienu darbības nodrošināšanai** un dažos gadījumos pieejamas arī papildu degvielas tvertnes, kas nodrošina ilgāku autonomu darbību līdz nākamajai piegādei.

Jaunzēlande, tāpat kā Somija, ir Starptautiskās Enerģētikas aģentūras dalībvalsts, un tādējādi tai ir **saistošs pienākums uzturēt naftas un degvielas rezerves**, kas atbilst vismaz **90 dienu neto naftas importam**. 2024. gadā

Jaunzēlandē **degvielas uzņēmumu īpašumā esošās jēlnaftas un naftas produktu komerciālās rezerves sedza aptuveni 40 dienu degvielas pieprasījumu** (neieskaitot naftas eksportu). Turklāt Jaunzēlandes valdība **no citviet pasaulē esošiem uzņēmumiem iegādājas tā dēvētās naftas rezerves biļetes – tas ir mehānisms, kas valstij piešķir tiesības iegādāties naftu vai naftas produktus par tirgus cenām gadījumā, ja Starptautiskā Enerģētikas aģentūra izsludina ārkārtējo situāciju piegādes jomā**. Tomēr lielākā daļa šo biļešu attiecas uz krājumiem, kas glabājas ārpus valsts teritorijas, tādēļ tie nav piemēroti operatīvai reaģēšanai uz pēkšņiem degvielas piegādes traucējumiem pašā Jaunzēlandes teritorijā.

Regulējuma izmaiņas veiktas, reaģējot uz mācībām, kas gūtas gan ar Covid-19 pandēmiju, gan Krievijas pilna mēroga iebrukumu Ukrainā saistīto piegādes ķēžu traucējumu kontekstā. Šīs situācijas atklāja **sistēmiskus trūkumus**, tostarp degvielas nozares dalībnieku zemo motivāciju uzturēt krājumus, kas pārsniedz tieši komerciālajām vajadzībām nepieciešamo apjomu. Tāpat **bija vērojama atturība veikt papildu ieguldījumus uzglabāšanas vai izplatīšanas infrastruktūrā – īpaši ņemot vērā prognozēto benzīna un dīzeļdegvielas pieprasījuma kritumu ilgtermiņā**.

Reformas virzītāji norādīja, ka bez valdības iesaistes pastāv risks, ka degvielas nozare nespēs uz sauszemes nodrošināt rezerves pietiekamā apjomā un tādējādi nebūs gatava reaģēt uz iespējamiem piegādes pārrāvumiem. Turklāt līdz izmaiņu ieviešanai **trūka pārskatāmības, proti, valdības rīcībā nebija pietiekamas informācijas par esošo degvielas krājumu apjomiem un apriti**, tādējādi tika apgrūtināta risku pārvaldība un politikas veidošana. Jāņem vērā arī fakts, ka kopš naftas pārstrādes rūpnīcas *Marsden Point* slēgšanas 2022. gadā visi Jaunzēlandē patērētie naftas produkti ir pilnībā importēti. Tiek lēsts, ka pēc rūpnīcas darbības pārtraukšanas vidējais uz sauszemes pieejamais benzīna, dīzeļdegvielas un aviācijas degvielas apjoms ir samazinājies par aptuveni 100 000 tonnu, kas atbilst aptuveni piecu dienu degvielas patēriņam valstī. Iepriekš šāds daudzums tika uzglabāts un pārstrādāts pašā rūpnīcā. **Pārskatāmību veicināt plānots, nosakot nozarei stingrākas prasības šajā jomā**. Tas nozīmē, ka valdībai būtu iespēja saņemt detalizētāku informāciju par situāciju ar degvielas krājumu stāvokli valstī. Šāda pieeja **lautu** precīzāk novērtēt degvielas piegādes noturību, efektīvāk identificēt tās pilnveides iespējas, kā arī uzraudzīt, vai tiek ievēroti noteikumi par minimālo degvielas krājumu apjomu uz sauszemes.

Pārtikas drošības aspektā saskaņā ar dažādos avotos atrodamo informāciju ir saskatāms pilnveides potenciāls un pārtikas drošība netiek uzskatīta par optimālu. Valstī tiek meklēti aizvien jauni risinājumi, lai stiprinātu pārtikas drošību ilgtermiņā. Jaunzēlandes Primāro nozaru ministrijas 2023. gadā publicētajā situācijas novērtējumā izteiktas bažas par valsts pārtikas sistēmas noturību, īpaši ņemot vērā mācības, kas gūtas pēc postošās viesuļvētras "Gabriela". Ziņojumā uzsvērts, ka graudu importa piegādes ķēdēm **trūkst diversifikācijas** un līdz ar to krīzes situācijā var ievērojami palielināties apgādes pārrāvumu riski. Viesuļvētras kontekstā īpaši izgaismojās loģistikas un transporta sistēmu **ievainojamība**. Kā iespējamie risinājumi **tiek minēti iekšzemes graudu ražošanas apjoma palielināšana, esošo rezervju pārskatīšana, kā arī tādu mehānismu izveide, kuri stiprinātu piegādes noturību ārkārtas situācijās**. Tajā pašā laikā veikta citā pētījumā **uzmanība vērsta uz lauksaimniecības nozares ievainojamību dažāda mēroga piegādes ķēžu traucējumu gadījumos. Secināts, ka nozares efektīvu funkcionēšanu apdraud dīzeļdegvielas, mēslojuma, pesticīdu, sēklu vai tehnikas detaļu nepieejamība**.

Savukārt citā, Oklendā universitātes veiktā pētījumā apzināts lietpratēju un nozares pārstāvju **vērtējums** par to, kāda veida rezerves un kādam periodam Jaunzēlandei būtu nepieciešams nodrošināt. **Atbildēs visbiežāk minēta pārtika, tostarp gaļa un graudi, dabasgāze, jēlnafta un naftas produkti, fosilie kurināmie, medicīnas preces, ogles**. Pēc pētījuma dalībnieku ieskata, minētās **rezerves būtu nepieciešams nodrošināt vismaz trim mēnešiem, savukārt ilgstoši uzglabājamus produktus, kas nav pakļauti bojāšanās riskam, – līdz pat 12 mēnešiem**. Pētījuma dalībnieki norādīja arī uz potenciālajiem riskiem, kas tuvāko piecu gadu laikā varētu apdraudēt Jaunzēlandei būtiskās piegādes ķēdes. Tostarp ir minēti tādi riski kā valsts ekonomikas svārstības īstermiņā un vidējā termiņā, ekstremāli laikapstākļi, kā arī – visgrūtāk prognozējama un potenciāli visnopietnākais risks – politiskās pārmaiņas.

Lai gan *CDEM* sistēma uz citās valstīs vērojamās prakses fona tiek uzskatīta par optimāli funkcionējošu, pašlaik tajā **iniciētas pārmaiņas**. **Aktuāla kļuvusi iniciatīva stiprināt Jaunzēlandes ārkārtas situāciju pārvaldības tiesisko ietvaru**. Reformu nepieciešamība tika identificēta, reaģējot uz izmeklēšanas secinājumiem par atbildīgo institūciju rīcību laikā, kad Ziemeļu sala saskārās ar īpaši nelabvēlīgiem laikapstākļiem. Plānoto izmaiņu mērķis ir citstarp mazināt ar līdzšinējo regulējumu nostabilizēto birokrātisko pieeju, kā arī paaugstināt operacionālo efektivitāti ārkārtas situāciju pārvaldībā.

Valdības rosinātās **reformas mērķis ir, piemēram, paplašināt kritisko pakalpojumu (*Lifeline utilities*) kategoriju**. Šie pakalpojumi tiek definēti kā tādi, bez kuriem sabiedrības ikdienas dzīve un uzņēmējdarbība **nevar pilnvērtīgi funkcionēt** un kuri tādējādi uzlūkojami kā valsts noturības sistēmas sastāvdaļa. Tie **aptver**:

- ✓ elektroenerģijas un gāzes piegādātājus;
- ✓ ūdensapgādes un kanalizācijas dienestus;
- ✓ telekomunikāciju uzņēmumus;
- ✓ transporta un degvielas piegādes operatorus;
- ✓ veselības aprūpes iestādes.

Saskaņā ar **Civilās aizsardzības ārkārtas situāciju pārvaldības likumu** kritisko pakalpojumu sniedzējiem ir **pienākums** plānot, uzraudzīt un nodrošināt sniegto pakalpojumu nepārtrauktību arī ārkārtas situācijās, sadarbojoties ar atbildīgajām valsts pārvaldes institūcijām. Likumā gan nav nepārprotami noteikts, vai tas ietver arī pienākumu nodrošināt pakalpojumu sniegšanai nepieciešamo preču pietiekamību.

Pēc reformas virzītāju **ieskata, pašreizējais kritisko pakalpojumu definējuma tvērums ir pārāk šaurs un neatspoguļo mūsdienu sabiedrības funkcionēšanas realitāti**. Aizvien pieaugošā digitālā savienojamība un tehnoloģiskās pārmaiņas ievērojami paplašinājušas to pakalpojumu loku, kuri ir vitāli svarīgi ikdienas dzīvei un sabiedrības darbības nepārtrauktībai. Ja attiecīgie pakalpojumu sniedzēji nav juridiski atzīti par kritisko pakalpojumu nodrošinātājiem, tad viņiem nav pienākuma turpināt darbību ārkārtas situācijas laikā vai tās seku novēršanas posmā, kā arī nav obligāti jāiesaistās ārkārtas situāciju pārvaldības plānošanā ne valsts, ne reģionālajā līmenī. Tāpat šiem pakalpojumu sniedzējiem nav saistošs informācijas apmaiņas vai datu izmantošanas pienākums ārkārtas situāciju pārvaldības nolūkos. Tas potenciāli apgrūtinā sadarbību un datu apmaiņu starp ārkārtas situācijas pārvaldībā iesaistītajām pusēm un citiem kritisko pakalpojumu sniedzējiem. Pakalpojumi, kurus papildus ierosināts noteikt par vitāliem sabiedrības noturības nodrošināšanai, ietver arī pārtikas piegādes ķēžu uzturēšanu, tostarp piegādes mazumtirdzniecības tīkliem. Citi pakalpojumi šajā uzskaitījumā ir skaidras naudas aprītes un maksājumu sistēmu darbība; noteikti digitālās infrastruktūras un pakalpojumu elementi (piemēram, datu centri un interneta savienojamības nodrošinājums); cieto atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumi, kā arī agrinās brīdināšanas sistēmas un apdraudējuma signalizācijas infrastruktūra.

Paredzēta arī aizvien konsekvētāka **uz pierādījumiem balstītas pieejas integrēšana katastrofu pārvaldības sistēmā**. Tostarp plānots izveidot tādu jaunu publiskās pētniecības organizāciju, kuras pētniecisko interešu lokā būs Zemes zinātnes, tostarp klimata noturība un dažādu apdraudējumu mazināšana.

Ikviena iedzīvotāja iesaiste un atbildīga rīcība ir būtiska, lai Jaunzēlande būtu noturīga pret krīzēm. To paredzēts **uzsvērt** arī aktualizētajā katastrofu pārvaldības regulējumā. Mērķis ir nodrošināt visas sabiedrības iesaisti ārkārtas situāciju pārvaldībā. Šeit tiek uzsvērts princips, ka **ikvienam ir būtiska loma risku mazināšanā un palīdzības sniegšanā savai ģimenei, kaimiņiem un citiem tuvākā loka cilvēkiem**. Individī, uzņēmumi un vietējās kopienas bieži vien ir pirmie, kas ārkārtas situācijās reaģē, veicot nepieciešamās tūlītējās darbības, lai palīdzētu citiem, pirms sāk darboties oficiālā ārkārtas situāciju pārvaldības sistēma. Civilo aizsardzību koordinējošās iestādes regulāri īsteno informatīvās kampaņas, piemēram, iniciatīvu **Get Ready**, kas citstarp **mudina māsaimniecības uzturēt pirmās nepieciešamības preču un ūdens krājumus vismaz trim dienām**.

Veselības ministrija, citstarp sekojot Pasaules Veselības organizācijas ieteikumiem, **veido politiku attiecībā uz kritiskajām rezervēm medicīnas jomā**, savukārt par rezervju iegādi un uzglabāšanu rūpējas **Te Whatu Ora** jeb nesenu reformu ietvaros izveidota iestāde, kas atbild par veselības sistēmas plānošanu, finansēšanu un pakalpojumu sniegšanu. Šāds kompetenču dalījums starp ministriju un **Te Whatu Ora** tika ieviests, īstenojot veselības aprūpes sistēmas reformu 2022. gada vidū. Pēc reformas **Veselības ministrija saglabāja atbildību par valsts rezervju politikas virziena noteikšanu, tostarp rezervju saraksta sastādīšanu, savukārt piegādes ķēdes funkcijas – piemēram, iegādes organizēšanu un rezervju uzglabāšanu – pārņēma jaunizveidotā iestāde**. Tādējādi **process tika ievērojami centralizēts** – pirms reformas materiālo rezervju nodrošināšanā saskaņā ar **Valsts rezervju nodrošinājuma pārvaldības un izmantošanas politiku** nozīmīga loma bija atvēlēta 20 reģionālajām veselības pārvaldēm.

Lai nodrošinātu materiālo rezervju pieejamību visā valsts teritorijā un samazinātu krīzes situācijās iespējamās piegādes riskus, šīs rezerves tiek uzglabātas **vairākās vietās** visā Jaunzēlandes teritorijā. **Šajās rezervēs tiek uzglabāti individuālie aizsardzības līdzekļi, medicīniskais un laboratoriju aprīkojums, medikamenti, vakcīnas, kā arī citas kritiski nozīmīgas medicīnas preces**. Noteikts, ka **valsts rezerves var sākt izmantot paredzētajam mērķim tikai**

pēc tam, kad tikušas izsmeltas rezerves no citiem pieejamajiem avotiem. Rezerves tiek piešķirtas medicīnas pakalpojumu sniedzējiem šādā prioritārā secībā:

- ✓ veselības aprūpes iestādes, kas, iestājoties ārkārtas situācijai, nodrošina būtiskus veselības aprūpes pakalpojumus;
- ✓ veselības aprūpes iestādes, kas, iestājoties ārkārtas situācijai, turpina sniegt veselības aprūpes pakalpojumus, ja šie pakalpojumi nav uzskatāmi par neatliekamiem;
- ✓ iestādes, kuras nesniedz veselības aprūpes pakalpojumus, bet kurām ir būtiska loma kritiski svarīgu pakalpojumu nodrošināšanā veselības aprūpē ārkārtas situācijās.

Rezervju sastāvs un apjoms tiek regulāri pārskatīts un krājumi, to derīguma termiņam tuvojoties beigām, tiek savlaicīgi aizvietoti ar jauniem. Krājumu pārskatīšanā tiek ņemti vērā aktuālie potenciālie apdraudējumi, kā arī konkrēto rezervju nepieciešamība un piemērotība veselības aprūpes sistēmas vajadzībām. Savukārt, **izbeidzoties situācijai, kad bijis nepieciešams izmantot rezerves atbilstoši to veidošanas mērķim, par turpmāko rīcību ar tām lemj nozares ministrija.** Citstarp pastāv iespēja, ka tām pusēm, kurām rezerves izsniegtas un kuras šīs rezerves nav izmantojušas, tiek izvirzīta prasība atgriezt neizmantotos krājumus. Tāpat ministrija **var lemt par rezervju novirzīšanu izmantošanai citās valstīs.**

2024. gada jūlijā Jaunzēlandes Veselības ministrija noslēdza darbu pie aktualizētās [Pandēmijas plāna](#) pagaidu versijas. Šis dokuments aizstāj līdzšinējo Gripas pandēmijas plānu. Šajā jaunajā versijā izklāstīta valsts veselības sistēmas stratēģija un rīcības ietvars, lai nodrošinātu gatavību un efektīvu reaģēšanu uz iespējamām nākotnes pandēmijām. Atjaunotajā versijā **ņemta vērā arī Covid-19 pandēmijas laikā gūtā pieredze.**

Rezumējot – valsts materiālo rezervju pārvaldības cikls ietver vairākus secīgus posmus, sākot no plānošanas un beidzot ar utilizāciju.

Daudzdimensionālie mūsdienās risināmie izaicinājumi aizvien biežāk atklāj, ka ierastie vai standartizētie risinājumi vairs nespēj nodrošināt pietiekamu efektivitāti. Arī **valsts materiālo rezervju pārvaldības cikli kļūst komplicētāki, un to efektīvas darbības nodrošināšanai jāņem vērā aizvien jauni faktori.** Aizvien lielāka uzmanība tiek pievērsta tam, lai nepārtraukti nodrošinātu to organizāciju, nozaru un sadarbības tīklu darbību, kas ir atbildīgi par kritiski svarīgo preču un pakalpojumu ražošanu un piegādi. Tāpat mācības, kas gūtas no nesējām krīzēm, mudinājušas valstis izvirzīt augstākas pārskatāmības prasības privātajam sektoram attiecībā uz noteiktiem VMR pārvaldības cikla posmiem.

Šādos apstākļos **aizvien būtiskāka kļūst efektīva un daudzdimensionāla nepārtrauktības pārvaldība plašākā kontekstā.** Tā aptver dažādas iesaistītās puses – valsts iestādes, privāto sektoru, starptautiskos partnerus un sabiedrību kopumā – un pieprasa elastīgu, koordinētu starpnozaru pieeju, spēju pielāgoties dažādiem konteksta faktoriem un nozaru specifikai. Šā iemesla dēļ jo sevišķi **būtiska ir visās aplūkotajās valstīs izceltā uz pierādījumiem balstītā pieeja valsts materiālo rezervju pārvaldībai, jo tā ļauj efektīvi plānot nepieciešamos pasākumus, pēc vajadzības ieviest korekcijas procesa gaitā un veicināt VMR pārvaldības sistēmu noturību ilgtermiņā.**

Atsauce

Intervija ar Y. Shapira (30.10.2025). Intervija ar Izraēlas Valsts katastrofu pārvaldības iestādes vadītāja vietnieku Yossi Shapira.

Darba noformējumā izmantoti attēli no timekļvietnēm:

<https://www.flaticon.com/>

<https://freelagicons.com/>

<https://pixabay.com/photos/protective-suit-face-mask-5716753/>

<https://pixabay.com/photos/wheat-wheat-crops-barley-crops-1845835/>

<https://pixabay.com/photos/palmer-tropical-storm-storm-sea-1630533/>

Pārpublicēšanas, citēšanas vai citādas izmantošanas gadījumā atsauce uz apskatu, tā autori un Latvijas Republikas Saeimu ir obligāta. Nekomerčiālos nolūkos apskatu drīkst pārpublicēt vai citādi izmantot bez īpašas saskaņošanas ar Latvijas Republikas Saeimu un autori.

Atsaucoties uz apskatu, izmantojama šāda norāde:

Vīksniņa, V., 2025. *Valsts materiālās rezerves kā civilās aizsardzības elements ārvalstīs: Somijas, Izraēlas un Jaunzēlandes prakse*. Apskats. Rīga: Latvijas Republikas Saeimas Analītiskais dienests.

Latvijas Republikas Saeima un apskata autore neuzņemas atbildību par apskatā iekļautās informācijas turpmāku izmantošanu un tās radītajām sekām.

Apskats neatspoguļo Latvijas Republikas Saeimas kā likumdevēja viedokli.

Visas mantiskās tiesības uz apskatu pieder Latvijas Republikas Saeimai.